

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Institutionum Juris Canonici Sive Primorum totius Sacrae
Jurisprudentiae Elementorum. Libri Quatuor**

Febeo, Francesco Antonio

Coloniæ Agrippinæ, 1704

VD18 13560743-001

Tit. XVII. De Arbitris

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63052](#)

T I T. XVII.

De Arbitris.

1. Hactenus de tota forma judiciorum. Quia autem ad tollendas lites, prætermis-
sionibus nonnumquam judicibus ordinariis, compromit-
titur in arbitros, qui controversiam sua senten-
tia componant; ideo præcedentibus titulis con-
gruenter subjungitur rubrica *de arbitris*.

2. Arbitr^e dicitur ab arbitrando, seu censem-
do, qualis est in lata significacione quicumque
assumitur ad aliquid estimandum, ut quid sibi
in aliqua re videatur enunciet. In strictiori au-
tem significacione, prout hic accipitur, est qui
constituitur ut circa rem aliquam controver-
sam suum judicium proferat, cui deinde partes
stare debeant.

3. Quia autem nonnumquam constituitur
arbiter de præcepto juris, ut in causa suspecti ju-
dicis, in quo casu debet de jure assumi arbiter,
qui de causa suspicionis cognoscat, ex c. suspi-
cionis 39. de off. deleg. nonnumquam sponte, & li-
bera voluntate partium; ideo arbiter in genere
dividi solet in arbitrum juris, & in arbitrum
voluntarium, qui etiam appellatur arbiter
compromissarius, & constitui potest de consen-
su partium, vel ut procedat simpliciter, & non
seryata

servata forma judiciali, qualis dici solet amicabilis arbitrator; vel ut servando judiciorum ordine, puta præmissa citatione, examinatione testium &c. de causa cognoscatur, & judicetur, in quo casu dicitur proprie, & rigorose arbitri, parumque differt à judice, nisi quod jurisdictionem non habeat, sed tantum cognitionem.

4. Compromittere possunt in arbitros quotquot ita liberam habent suarum rerum administrationem, ut etiam alienare possint: secus si cui interdicta sit alienandi facultas. Ex ratione in c. cum tempore 5. de arbitris expresse declaratur, Ecclesiam exemptam compromittere non posse in præjudicium suæ exemptionis, quia eidem exemptioni, etiam si sponte voluerit, renunciare non potest.

5. In assumendis arbitrис habendus est personarum delectus, ne aliquis ex iis eligatur, quibus à jure non permittitur officium arbitrandi. Hujus generis sunt servi, & mulieres, ex l. fin. c. de receptis arbitris, & Pedius 7. §. in servum ff. eod. Quod tamen intelligi debere quoad officium arbitri proprie, & rigorose talis, non autem quoad officium amicabilis arbitratoris, insinuat Glos. in ead. 4. Pedius v. nullum sit, ubi explicat statutum legis pro eo arbitratu, quod est simile judicio. Sed & à munere arbitri proprie, & rigorose talis non ita in universum excluduntur

duntur mulieres , ut nulli exceptioni locus sit: admittuntur enim de jure canonico mulieres quæ ordinaria jurisdictione fungantur , ut patet ex c. dilecti 4. de arbitris.

6. Item ab officio arbitri rigorose talis pro causis spiritualibus , & fori Ecclesiastici excluditur laicus , ex c. contingit 8. eod. Cum enim arbiter Judicem imitetur , sicut laicus in ejusmodi causis judex esse non potest , ita nec decet ipsam arbitrari. Excipitur tamen ab hac regula casis , in quo auctoritate , & consensu Superioris Ecclesiastici assumatur in arbitrium laicus simul cum Clerico: hoc enim permittitur in c. per tuas 9. §. fin. eod. Nec obstat argumentum à paritate desumptum ex jure civili in cit. l. Pedius , ubi sicut servus per se solum arbiter esse non potest , ita nec simul cum libero. Disparitas enim est ex Panor. in eod. c. per tuas n. 3. quia servus est incapax compromissi , incapax autem per præcisam mixturam cum capaci non efficitur capax ; at laicus non est incapax compromissi super re spirituali , nec prohibetur , ut solus sit arbiter , ratione incapacitatis , quia arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis , cum solam dicat cause cognitionem ab omni jurisdictione se junctam ; sed tantummodo prohibetur properter quandam honestatem , & decentiam : honestas autem satis conservatur ex mixtura Clerici. Oppositum contingit quotiescumque aliquid prohi-

prohibetur laico ex defectu capacitatis , quia tunc sicut per mixturam Clericorum non efficitur capax, ita & simul cum Clericis prohibetur illud exercere, cuius exemplum est in c. Massena 56. & in c. sacrosanct. a 51. de elect. Utrum autem solus laicus possit esse super causa spirituali amicabilis arbitrator controvertitur inter autores. Negat Panor. in c. contingit 8. de arbitris num. 1.

7. Causæ super quibus in arbitros compromitti potest, sunt quotquot à jure per prohibitionem non sunt exceptæ. In specie autem exceptæ sunt causæ arduæ , & magni præjudicij, quæ per majores judices expediri debent, adeoque compromisso non exponi , cujusmodi sunt causæ matrimoniales, in quibus agatur de validitate aut invaliditate matrimonii , item causæ liberales versantes circa libertatem , & ingenuitatem hominis , & causæ criminales, juxta texturn expressum in c. penult. de in integr. restit. Exceptæ quoque sunt ex eadem ratione causæ spectantes ad nobile judicis officium, quæ vide licet sunt meri aut mixti imperii, puta causa restitutionis in integrum &c. habetur ex eod. c. penult. & ex l. non distinguemus 32. §. Julianus ff. de receptis arbitris.

8. Facto igitur compromisso , & assumpto uno , vel tribus arbitris , exc. i. de arbitris, ut scilicet in eo dispari numero facilius controver-

facomponi possit per sententiam majoris partis, debet apud ipsos controversia definiri: & quamvis liberum partibus sit compromittere, vel non compromittere, supposito tamen quod compromiserint, non potest unus altero invito rem transferre ad Judicem quamdiu pendet arbitrium: quemadmodum, & ipse arbiter quamvis libere possit arbitrium acceptare, vel non acceptare, supposito tamen quod acceptaverit, cogitur sententiam dicere, *l. labeo 3. §. tametsi, & l. Si quis rem 30. ff. de receptis arbitris.*

9. Sed, & stari debet sententia arbitri, quæ à Canonistis vocatur *laudum*, executionique mandari, ita ut nec appellari ab eo possit, ex *l. 1. c. de recept. arbitr.* nisi contineat iniquitatem evidenter, ut limitat Panor. in *c. cum dilectus 6. de arbitris. num. 17.* ubi fuse tractat quandam prohibitum, vel concessum sit appellare à sententia arbitri. De iure Canonicō ab arbitro juris appellari potest ad Papam, ex *c. ab arbitris n. de off. deleg. in 6.* Si quis autem eidem laudo, contra quod appellare non potest, stare noluerit, distinguendum est utrum compromissum factum fuerit sub aliqua pœna subienda ei qui compromisso non steterit; vel sub nulla pœna. In primo casu contra non stantem compromisso agi potest ad pœnam: at si nulla pœna adjecta fuit conveniri potest ad interesse, ex *c. per tuas 9. de arbitris*, hoc est ad com-

compensandas expensas factas à parte in litigando, supposito quod aliunde peti non possit executio sententiæ; ut puta quia non intervenit juramentum, nec arbitrium fuit approbatum, ut cum Innoc. explicat Panor. in repet. ad idem c. *per tuas* n. 53.

10. Quod si arbitriunt expresse, vel tacite fuerit à partibus homologatum, ut loquuntur **Canonistæ**, hoc est approbatum, & receptum, & postea unus refilire velit, executionique contradicat; tunc non sufficit pœnam aut interesse solvere, sed agi potest ad executionem arbitrii, seu laudi, perinde ac si controversia fuerit per sententiam judicis definita, ex cit. c. *per tuas*, l. penult. C. de *receptis arbitris*. Ubi notandum quod arbitrium, seu laudum tunc dicitur expresse homologari, quando firmatur subscriptione partium, seu expresse approbatur à partibus: tacite homologari dicitur, quando intra 10. dies à laudo lato partes non contradicunt, ut sumitur ex cit. l. penult.

11. Idem juris servandum est, etiam si laudum homologatum non fuerit, si compromittentes in arbitrum juraverint se laudo statutiros. Cum enim juramentum servandum sit ubi servari potest sine dispendio salutis æternæ, ut habetur in c. 2. de *pactis* in 6. & fere in toto tit. de *jure jur.* ad ejusdem observantiam agi poterit,

terit, & pars compelli, ut etiam sumitur ex c. 2.
de arbitris, & pluribus confirmat Panor. in c. per
tuas 9. eod. n. 13.

12. Quæstionis est utrum juramentum de
laudo servando apponi possit compromisso et-
iam quando compromisso adjecta est pœna sol-
venda ab eo, qui compromisso non steterit? Et
præterea utrum si contingat compromissum fa-
ctum fuisse sub eodem juramento & simul cum
adjectione pœnæ, satis sit solvi pœnam ab eo
qui compromisso non stat, vel utrum præter so-
lutionem pœnæ cogendus sit etiam ad execu-
tionem laudi?

13. Respondetur ad primum, juramentum
illud in ea circumstantia non videri reproba-
tum, arg. citati c. Per tuas ubi Innoc. III. inter-
rogatus ad quid cogi deberet procurator, qui
interposito juramento compromiserat in arbi-
trium nomine sui principalis, sed deinde laudo
stare nolebat; responder distingendum esse u-
trum fuerit vel non fuerit de observando arbi-
trium pœna statuta, & pro utroq; c. su decernit
ad quid cogi debeat procurator, ut ibidem vide-
re est: supponit ergo summus Pontifex etiam in
compromisso jurato statui posse pœnam sol-
vendam ab eo, qui laudo stare non velit.

14. Ad secundum respondetur rem esse con-
troversam inter Doctores, quam hic pro digni-
tate resolvere per institutionum brevitatem nō
licet.

licet. Pro sententia afferente nonstantem compromisso cogendum esse non solum ad solutionem pœnæ, sed etiam vi juramenti ad executionem laudi, videri potest Panor. in cit. c. Per tuas nū. 13. & 14. & in repet. ad idem c. n. 31. & p. Molina de Just. tract. 5. disp. 36. num. 6. ubi dicit hanc sententiam esse communem, aliquis ab ipsis citati, juxta quos juramentum de laudo servando æquivalet huic clausulæ rato manente *compromisso*: adeoque sicut si compromissum pœnale fieret sub hac clausula, ut etiam soluta pœna adhuc ratum maneat compromissum, eo ipso peti posset tum executio pœnæ, tum etiam simul executio laudi; ita pariter juxta eosdem si compromissum pœnale fiat cum appositione juramenti de servando laudo. Pro sententia contraria videri potest Innoc. in eod. c. Per tuas nū. 3. & Layman. ibid. n. 14.

15. Si igitur contingat aliquem ab arbitrio jurato aut homologato resilire, ut propterea cogendus sit ad executionem ejusdem, id potestatis non spectat ad arbitrum, cui nulla competit jurisdictione sed sola cause cognitio, ex l. Art Prator 5. ff. de re jud. juncta ibid. Glos. v. non habent. Quapropter adeundus erit Judex ordinarius illius, qui resilit ab arbitrio, ex l. Cum antea 5. C. de receptis arbitris.

16. Lato per arbitrum laudo expirat compromissum, quia arbiter functus est officio suo,
unde

unde nec mutare potest sententiam suam,
quamvis erraverit, ex l. Qualem 19. & l. Quia
arbitr. 20. ff. de receptis arbitris: sed in casu in-
justitiae manifestæ, & multo magis si arbitri per-
dolum & collusionem aut ex falsis probationi-
bus processisse noscuntur, poterit pars gravata
opponere exceptionem de dolo coram Judice,
& petere ut arbitrium reducatur ad justitiam se-
cundum boni ac prudentis viri judicium, ut su-
mitur ex l. non distinguemus 32. §. cum quidam ff.
eod. dummodo tamen id faciat intra 10. dies post
latum arbitrium, quia si ultra eos differat, cen-
sebitur arbitrium tacite à partibus homologa-
tum, ut supra dictum est, eo proportionaliter
modo quo supra in tit. 14. num. 9. dictum fuit
sententiam judicis transfire in rem judicatam,
si intra 10. dies non fuerit ab ea appellatum. Id
tamen intellige quoad reducendam sententiam
arbitri rigorose talis: nam contra arbitramen-
tum arbitratoris, seu amicabilis compositoris
peti potest reductio ad arbitriū boni viri usque
ad 30. annos, ut cum communiori sententia tra-
dit Bart. in l. Societatem 76. §. arbitrorum num.
22. quia jus petendi ejusdem reductionem est
jus personale, contra quod non præscribitur,
nisi 30. annis, ex l. sicut 3. C. de præscr. 30. vel 40.
annor.

17. Sed & aliis quoque modis expirare po-
test compromissum, quos enumerant Juristæ in
tit.

tit. de receptis arbitris. Inter reliquos est sicut
tus terminus temporis compromissio præfixus
fuerit: item si vel arbitri vel litigantes morian-
tur, quia compromissum non extenditur ad ha-
redes, nisi specialiter cautum sit, & sic de reli-
quis quæ apud Juristas ibidem videri possunt.

T I T. XVIII.

De pactis & Transactionibus.

1. Alius quoque modus evadendi molestias
judiciorum, præter compromissum, sunt
pacta & transactiones, quibus frequenter extra
strepitum judicialem controversiae componun-
tur; ac propterea de his post rubricam de
arbitris ultimo loco dispiciendum breviter
nobis est.

2. Pactum dicitur à pactione, ut habetur in
I. i. ff. de pactis, unde etiam pacis nomen appel-
latum est. Pactio autem nihil aliud est, quam
duorum pluriumve in idem placitum consensus,
fieriq; potest vel expresse vel tacite. Expresse fit
vel mediante tractatu inter præsentes, vel et-
iam per epistolam aut nuncium inter absentes:
tacite quando aliquid sit ex quo satis colligitur
in aliquam rem consensus quamvis verbis
non declaratus, cuius exemplum habes ex *I. i.*
ff.